

Σχέδιο Ι. Νεολιθικός οικισμός Διμήνη.

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΔΙΜΗΝΙΟΥ

Το Διμήνη είναι ένας μεγάλος και καλά οργανωμένος νεολιθικός οικισμός, χτισμένος σύμφωνα με μια πρώιμη πολεοδομική αντίληψη. Από τον οικισμό αυτόν, που έχει ερευνηθεί σε μεγάλη έκταση, προέρχονται οι περισσότερες πληροφορίες μας για την αρχιτεκτονική και την οικονομική οργάνωση των νεολιθικών κοινοτήτων.

Βασιλική Αδρύμη - Σισιάνη

Αρχαιολόγος στη ΓΓ' Ε.Π.Κ.Α.

Ο οικισμός βρίσκεται πάνω σε χαμηλό λόφο, σε απόσταση 5 χιλιομέτρων από το Βόλο, στις ΒΔ παρυφές του σημερινού χωριού Διμήνη.

Οι πρώτες ανασκαφές πάνω στο λόφο έγιναν στις αρχές του αιώνα μας από τους αρχαιολόγους Β. Στάθ (1901) και Χρ. Τσοούντα (1901 - 1903) και αποκαλύφθηκαν τα περισσότερα αρχιτεκτονικά λείψανα του νεολιθικού οικισμού. Αργότερα ο καθηγητής κ. Γ. Χουρμούζιάδης (1974-1977) πραγματοποίησε νέα ανασκαφική έρευνα με σκοπό να επανεξετασθεί, εκτός των άλλων, και το πρόβλημα των οχυρώσεων των νεολιθικών οικισμών.

Σύμφωνα με τις ανασκαφικές έρευνες, το Διμήνη κατοικήθηκε για πρώτη φορά στη Νεότερη Νεολιθική, στο τέλος της 3ης χιλιετίας, και τα αρχιτεκτονικά λείψανα αυτής της εποχής εκτείνονται πάνω στο λόφο σε έκταση όχι μεγαλύτερη από 30 στρέμματα. Βέβαια νεολιθικά σπίτια υπήρχαν σε μεγάλη έκταση γύρω από το λόφο, σύμφωνα και με την άποψη και των δύο ανασκαφών. Οι κάτοικοι του νεολιθικού οικισμού υπολογίζονται σε 200 ή 300 το πολύ άτομα που ζούσαν σε 30-40 σπίτια.

Ο οικισμός του Διμήνιού έχει ερευνηθεί σε μεγάλη έκταση. Από τον οικισμό αυτόν προέρχονται οι πιο σημαντικές και οι πιο ουσιαστικές πληροφορίες για την οργάνωση του χώρου, για την οργάνωση της οικονομίας των νεολιθικών οικισμών, αλλά ακόμα και πληροφορίες για τη διακόσμηση της κεραμικής, την κατασκευή των ειδωλίων και των κοσμημάτων, για δραστηριότητες δηλαδή που δεν έχουν άμεση σχέση με την παραγωγή αλλά μας βοηθούν να προσεγγίσουμε τη στάθμη του πολιτισμού των νεολιθικών ανθρώπων.

Τα αρχιτεκτονικά λείψανα που ήρθαν στο φως με τις ανασκαφές πάνω στο λόφο μας δίνουν πλήρη εικόνα μιας οργανωμένης νεολιθικής κοινότητας, που στο Διμήνη παρουσιάζει ένα μοναδικό αρχιτεκτονικό στοιχείο: τους περιβόλους.

Οι περιβόλοι του Διμήνιού είναι

έξι λιθόχτιστες μάντρες που είχαν κατασκευαστεί γύρω από το λόφο κατά ζεύγη.

Οι περιβόλοι δε χτίστηκαν όλοι μαζί την ίδια περίοδο, αλλά σταδιακά, αρχίζοντας πρώτα από τους εσωτερικούς περιβόλους. Το ύψος των περιβόλων δεν ήταν παντού το ίδιο. Στα σημεία που οι περιβόλοι χρησίμευαν ως εξωτερικοί τοίχοι των σπιτιών, ασφαλώς έφθαναν στο ύψος των σπιτιών. Στα άλλα σημεία το ύψος τους κατέβαινε. Οι δύο πρώτοι περιβόλοι, περίπου κυκλικοί, ορίζουν μια ευρύχωρη κεντρική αυλή – πλατεία – αλλά ταυτόχρονα θα μπορούσαν να θεωρηθούν και ως αναλημματικοί τοίχοι όπου στηρίζονται τα σπείρια της κεντρικής αυλής. Το δεύτερο ζεύγος των περιβόλων κτίζεται σε τέτοια απόσταση, ώστε στο χώρο που δημιουργείται ανάμεσα στο πρώτο και το δεύτερο ζεύγος περιβόλων να μπορούν να χτιστούν σπίτια και άλλα βοηθητικά κτίσματα.

Όλα τα σπίτια που έχουν ανασκαφεί βρίσκονται γύρω από την κεντρική αυλή ή στο χώρο που δημιουργείται ανάμεσα από τα δύο πρώτα ζεύγη των περιβόλων.

Έξω από το δεύτερο ζεύγος των περιβόλων δεν έχουν γίνει εκτεταμένες ανασκαφές, αλλά έχει διαπιστωθεί ότι επαναλαμβάνεται η ίδια αρχιτεκτονική.

Ο οικισμός χωρίζεται σε τέσσερα μεγάλα τμήματα από τους τέσσερις μακρείς και στενούς διαδρόμους που διαπερνούν όλους τους περιβόλους ακτινωτά στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, ξεκινώντας από τον πρώτο περιβόλο της κεντρικής αυλής. Οι διάδρομοι αυτοί εξυπηρετούν την επικοινωνία των κατοίκων με τη γύρω περιοχή.

Σε καθένα από αυτά τα τέσσερα τμήματα του οικισμού χτίζονται ανάμεσα στα ζεύγη των περιβόλων δύο-τρία μεγάλα σπίτια με παράπλευρα βοηθητικά κτίσματα. Ανάμεσα από τα σπίτια δημιουργείται μεγάλος άστεγος χώρος που χρησιμεύει ως κοινόχρηστη αυλή.

Σύμφωνα με τον πρώτο ανασκαφέα, τον Χρ. Τσοούντα, οι περιβόλοι του Διμήνιού αποτελούν ενιαίο οχυρωματικό σύστη-

μα, το οποίο απέβλεπε κατά κύριο λόγο να προστατεύσει το κεντρικό μέγαρο Α που είναι χτισμένο στη ΒΑ άκρη της κεντρικής αυλής και το οποίο θεωρούσε ως κατοικία του «άρχοντα» του νεολιθικού οικισμού.

Ο δεύτερος ανασκαφέας κ. Γ. Χουρμούζιάδης διατύπωσε την άποψη, στηριζόμενος κατά κύριο λόγο στην κοινωνική δομή και στις σχέσεις παραγωγής της νεολιθικής κοινότητας, ότι οι περιβόλοι του Διμήνιού δεν ήταν οχυρωματικά στοιχεία αλλά απλά ρυθμιστικά στοιχεία, που στο πλαίσιο μιας πρώιμης πολεοδομικής αντίληψης προσδιόριζαν τις θέσεις μέσα στις οποίες μπορούσαν ν' αναπτυχθούν τα σπίτια. Η κεντρική αυλή ήταν φυσικά το κέντρο του οικισμού. Γύρω-γύρω στην αυλή χτίστηκαν αρχικά 3-4 μονόχωρα σπίτια. Αργότερα ένα μονόχωρο σπίτι της κεντρικής αυλής μετατράπηκε στο μέγαρο Α με την πρόσθηκη ενός ακόμα δωματίου.

Συγχρόνως έκλεισαν και οι δύο από τους τέσσερις στενούς διαδρόμους. Το μέγαρο αυτό το χρησιμοποίησε ως αγροικία μια μεγάλη αγροτική οικογένεια, όταν ο νεολιθικός οικισμός είχε παρακμάσει και τα περισσότερα νεολιθικά σπίτια είχαν ερημωθεί. Η μετατροπή αυτή έγινε στην αρχή της 3ης χιλιετίας, στα χρόνια της πρώιμης χαλκοκρατίας.

Η κεραμική που βρέθηκε στον νεολιθικό οικισμό αποτελεί μια προχωρημένη φάση στην εξέλιξη της κεραμικής της Νεότερης Νεολιθικής και είναι γνωστή ως φάση «Διμήνη». Τα κεραμικά που βρέθηκαν είναι μονόχρωμα και διακοσμημένα. Τα «γυράττα» αγγεία είναι συνήθως φιάλες και έχουν διακόσμηση που γίνεται πάνω σε ανοιχτόχρωμη κρεμ επιφάνεια με καφέ χρώμα, οργανωμένη σε πλαίσια με χρησιμοποίηση κυρίως της καμπύλης γραμμής, σε συνδυασμό με τα παλιά παραδοσιακά σμυπαγή τρίγωνα, αβακτώα κλπ. Η αντίληψη αυτή της νέας διακόσμησης διαδόθηκε σε μεγάλο τμήμα του Ελλαδικού χώρου.

Μια άλλη ομάδα διακοσμημένων αγγείων που βρέθηκαν στο

2. Νεολιθικός οικισμός Διμήνη: Η κεντρική αυλή και το μέγαρο της πρώιμης χαλκοκρατίας.

Διμήνη και πρέπει ν' αναφερθούν ιδιαίτερα είναι τα εγχάρακτα αγγεία του Διμηνίου. Πρόκειται για αγγεία γκριζά ή μαύρα, συνήθως μεγάλα, που διακοσμούνται με αιχμηρό αντικείμενο πριν από το ψήσιμο. Η τεχνική αυτή δεν είναι καινούργια, αλλά στο Διμήνη θρέθηκε μια μεγάλη ομάδα τέτοιων κεραμικών γύρω από ένα ειδικευμένο εργαστήριο κεραμικής που κατασκεύαζε εγχάρακτα αγγεία για όλο τον οικισμό.

Ο νεολιθικός οικισμός του Διμηνίου στηρίζεται βασικά σε αγροτική οικονομία. Οι κάτοικοί του ασχολούνται κυρίως με γεωργία και κτηνοτροφία, αλλά και με περιορισμένη αλιεία στις κοντινές ακτές του Παγασητικού. Τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν από τους κατοίκους είναι πλούσια σε αριθμό και ποικιλία. Στις ανασκαφές θρέθηκε μεγάλος αριθμός λεπίδων από πυριτόλιθο και οψιανό, που θέβανα έρχεται από τη Μήλο, πέτρινα και οστέινα εργαλεία. Παράλληλα θρέθηκαν πηλίνα σφονδύλια, βλήματα για σφενδόνες, λίγες

αιχμές βελών από οψιανό, πήλινα πηνία και κοσμήματα φτιαγμένα από κόκαλο, πέτρα ή θαλασσινά κογχύλια. Μαζί με τα λείψανα της καθημερινής ζωής των κατοίκων θρέθηκε και ένας σημαντικός αριθμός από ανθρωπόμορφα ειδώλια.

Οι ταφικές συνήθειες των κατοίκων του νεολιθικού Διμηνίου δεν μας είναι γνωστές. Μέσα στον οικισμό θρέθηκαν μόνο λίγες ταφές μικρών παιδιών μέσα σε αγγεία. Τα αγγεία, που ίσως να ήταν κατασκευασμένα ειδικά για το σκοπό αυτό, περιείχαν καμένα σαθρά κόκαλα μικρών παιδιών και ήταν τοποθετημένα μέσα στα σπίτια. Ίσως οι ενήλικες νεκροί να μη θάβονταν κοντά στον οικισμό και έτσι να ερμηνεύεται και η πλήρης απουσία των ταφών.

Το Διμήνη κατοικήθηκε από τους νεολιθικούς κατά τη διάρκεια όλης της 4ης χιλιετίας. Στην αρχή της τρίτης χιλιετίας ερμηνύεται και κατοικείται μόνο ένα μικρό μέρος του οικισμού.

Εκτός από το μέγαρο Α της κε-

ντρικής αυλής, εντοπίστηκαν σπίτια της πρώιμης χαλκοκρατίας στις νότιες παρυφές του λόφου.

Αργότερα, στη Μεσοελλαδική περίοδο, πάνω στο λόφο είχαν θρεθεί από τον Χρ. Τσοούντα πολλοί κιβωτιόσχημοι τάφοι. Τα τελευταία χρόνια οι ανασκαφές έφεραν στο φως μεσοελλαδικά σπίτια στη ΒΑ πλαγιά του λόφου, όπου φαίνεται ότι απλώθηκε ο μεσοελλαδικός οικισμός.

Ιδιαίτερα όμως σημαντικά είναι τα αρχιτεκτονικά λείψανα της Υστεροελλαδικής περιόδου, που αποκαλύφθηκαν μετά το 1980, στην πεδιάδα που απλώνεται αμέσως μετά το λόφο, ανατολικά, προς τη μεριά της θάλασσας.

Εκεί ήρθαν στο φως με τις ανασκαφές τα πιο σημαντικά λείψανα μυκηναϊκού οικισμού της περιοχής μας. Αριστερά και δεξιά από ένα μαρμό δρόμο αποκαλύφθηκαν 5 μεγάλες ιδιωτικές κατοικίες, ενώ λίγο μακρύτερα εντοπίστηκαν και άλλα τμήματα του οικισμού. Ο οικισμός, που χρονολογείται στην ΥΕ ΙΙΙ, στο

3. Εγχάρακτο αγγείο της νεότερης Νεολιθικής.

4. Νεολιθικός οικισμός Διμήνι. Γραπτό αγγείο.

τέλος του 12ου αι. π.Χ. ερημώ-
νεται από άγνωστη αιτία και η
θέση ξανακατοικείται στα νεό-
τερα χρόνια.

The Prehistoric Settlement of Dimini

V. Adrymi - Sismani

The settlement of the Late Neolithic period is located on a low hill to the NW outskirts of Dimini village, five kilometres to the SW of Volos.

Excavations were mainly carried out in the beginning of our century under the archaeologists V. Stais and Chr. Tsoundas (1901-1903) and were continued later under Professor G. Chourmouziadis (1974-1977).

Dimini is a large and well organized Neolithic settlement which has been researched quite extensively. The architectural remnants discovered so far picture a thoroughly organized Neolithic community characterized by a unique feature: the enclosures.

The settlement is enclosed by six stone built folds, the enclosures, constructed in pairs. The two first enclosures circumscribe the central court-yard; four radial, narrow corridors starting from this court divide the settlement into four sectors. The houses are arranged around the central court and between the pairs of enclosures.

According to the excavational data, the first inhabitants have settled on the hill in the early years of the fifth millennium. Two millenniums later the hill settlement was abandoned with the exception of the «megaron A» of the central court and a few houses to the south of the hill that continued to be inhabited.

The graves on the hill and some houses on the NE hill slope date from the Middle Helladic period. Later, in the Late Helladic period, the most important Mycenaean settlement of the region is developed in the plain, eastward of the hill.

Βιβλιογραφία

1. Τσούντας Χρ., 1908. Αι προϊστορικά Ακροπόλεις Διμήνιου και Ζέσκλου. Αθήναι.
2. Χουρμουζιάδης Γ.Χ. - 1978, ΑΑΑ,Χ,2. Ένα ειδικευμένο εργαστήριο Κεραμεικής στο Νεολιθικό Διμήνι, σσ. 207-226.
- 1979, Το νεολιθικό Διμήνι, Βόλος.
- 1982, Μαγνησία. Το χρονικό ενός πολιτισμού.
3. Νεολιθική Ελλάδα. Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, 1973.